

L'edició en català pot 'morir d'èxit' (i 2)

En el meu comentari anterior posava en dubte que a l'increment del nombre de llibres publicats en català en el període 1978-1989 correspongués una situació saludable dels editors de llibres en català i acabava fent quatre provocatives i pessimistes afirmacions, les quals només representen una opinió personal, ja que, com deia, la manca de dades impedeix conèixer realment el sector.

La primera afirmació era que l'editor en llengua catalana ha de continuar sent marginal i voluntarista, amb molt poques excepcions, en el món editorial a Catalunya.

Quan el 1978 vam fundar l'Associació d'Editors en Llengua Catalana, un dels objectius era ajudar a la formació d'empreses editorials que publiquessin prioritàriament en català, amb una estructura de treball i de recursos adients, que en facilitessin l'estabilitat a llarg termini. Perquè, tot i ser benvinguda l'edició en català, la faci qui faci, temíem que les editores de llibre en català, catalanes o de fora, amb una estructura empresarial més forta i diversificada, que gairebé mai no s'havien preocupat del llibre ni de la cultura catalana en català pensessin que, amb el procés de normalització, el llibre en català deixava de ser una perill polític i un risc econòmic i passava a ser un negoci complementari i un element de prestigi social. Conseqüència d'això podria ser l'afebliment dels editors tradicionals en català i, a més, que si mai deixava de ser negoci o de donar prestigi ens podríem trobar amb una edició en català com la de 1970.

M'atreviria a dir que no hi hem reeixit gaire. Generalitzar sempre és perillós i si es fa sense dades encara més, però em sembla que són molt poques les editores que, publicant per damunt del 50% dels seus llibres en català, facturin més de 300 milions de pessetes anuals. Per tant, continuen sent empreses molt petites amb més vocació cultural i patriòtica que empresarial.

Al costat d'aquestes hauríem volgut veure'n sis o set que passessin de 1.000 milions, és a dir, de dimensió mitjana comparades amb les castelleses. (Per situar aquestes xifres: a Espanya, el 1988, l'empresa número 2.717 pel volum de facturació va fer 2.600 milions de pessetes). La dimensió reduïda no afecta la qualitat però impedeix projectes que poden donar estabilitat, com per exemple els llibres il·lustrats i per a la venda a terminis.

La presència en l'edició en català d'editors en castellà ha augmentat molt, però en general sense grans programes, excepte les editores de llibres d'ensenyament, Anaya, Santillana i SM, que han creat les filials Barcanova, Grup Promotor i Cruïlla, respectivament, molt actives i **potents**, i Edicions B, encara que sembla que, en aquest cas, amb resultat negatiu.

La segona afirmació era que el ciutadà paga més car el llibre en català que el llibre en castellà, si algú no subvenciona una part del seu cost.

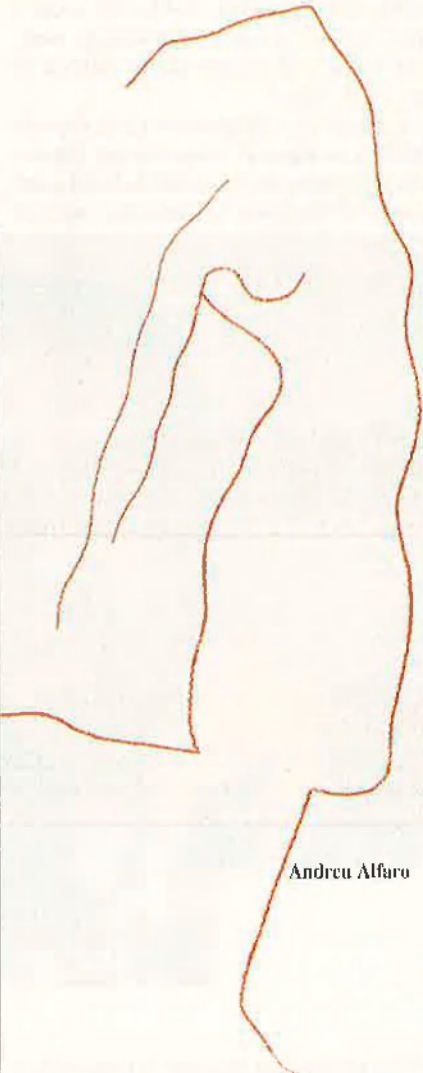
Sense entrar en matisos, l'editor paga el mateix preu per al català que per al castellà —curador, traductor, corrector, dissenyador, gravats, fixos d'impressió, etc. i la publicitat en premsa— però ha de dividir aquests costos per un tiratge normalment més curt. En conseqüència, el preu unitari és més alt. Per tant, o hi ha un marge més petit per a l'editor (molt sovint) o es fixa un preu de venda al públic més alt que el seu equivalent en castellà (molt sovint). Les diferències més accentuades es produeixen en els llibres traduïts, pel pes que té aquest cost en el total. Si es tracta d'un *best-seller* que ha sortit en castellà al mateix temps o abans (gairebé sempre) estem perduts (amb poques excepcions). No tinc espai per explicar al lector interessat que, si no es ven el 80% de l'edició, l'editor hi perd diners.

L'editor en català és un expert en la cerca i la negociació de tota mena de subvencions d'entitats públiques i privades. Les *ajudes eventuais de la Generalitat in-*

tenten de fer possible edicions de llibres minoritaris, limitant el risc de l'editor i els costos diferencials, però *són insuficients* normalment per a equilibrar els preus amb els llibres en castellà.

En la tercera afirmació deia que potser l'edició en català ha tocat sostre. En els últims tres anys gairebé no ha crescut el nombre de títols publicats. Recordem: el 1987, 4.145 títols; 1988, 4.230; i el 1989, 4.327.

La quarta feia referència a la importància progressiva que tenen per a la venda del llibre en català les llistes dels llibres de lectura que fan les escoles i els instituts. La baixa de vendes títol a títol a les llibreries dona més pes a aquest segment de venda a estudiants, dels llibres que no són d'ensenyament. Això concentra els

Andreu Alfaro

esforços de les editorials a buscar llibres aptes per a la funció paraescolar, però amb la dificultat que una bona promoció als professors i als catedràtics és molt cara i només està a l'abast de les editores de llibres d'ensenyament en castellà i de les seves filials catalanes.

Finalment, voldria assenyalar la desaparició del sentit *resistencialista*, substitutiu i patriòtic que ha comportat en el públic i en el llibreter, com a mínim aspecte negatiu, el procés de normalització política i cultural.

Durant la dictadura un nucli motivat de catalans sabia que l'edició en català, quasi únic instrument cultural disponible, depenia de les seves adquisicions, sobretot dels llibres que componen la infraestructura d'una cultura.

El llibreter també sabia que l'existència de les poques editores en català depenia de la seva col.laboració en la difusió i venda dels llibres en català. Així no mirava si el rendiment de l'espai dedicat al llibre en català era menor que el del llibre en castellà. Potser pensen, tant el llibreter com el públic, i al meu entendre encertadament, que l'extensió de l'ús del català i les institucions públiques han de substituir la seva contribució espontània i cívica que l'anormalitat aconsellava.

D'altra banda, l'accentuació del nombre total de llibres que arriben a les llibreries, sobretot en castellà, la pressió dels editors en castellà davant la pèrdua del mercat americà, la tendència europea cap al *best-seller* i la declinació de l'assaig, contribueixen a dificultar l'insubstituïble paper del llibreter en el llibre en català.

Hauríem d'acabar amb una nota d'optimisme. El 1978 la majoria dels catalans hauríem signat a ulls clucs per tenir el 1990 la situació política i cultural que avui tenim. El fet objectiu és que el lector disposa d'un ventall ampli de publicacions. Si al final els llibres són publicats per ajuntaments, diputacions, Generalitat, Universitat, consorcis, patronats o empreses públiques, o bé per editores que històricament no havien tingut una especial sensibilitat en aquest camp, potser no té gaire importància. L'important és que els llibres hi siguin i que compleixin la seva funció social. No voldria que hi hagués un tuf de corporativisme en la meua reflexió.

Si, a més, algun dia disposem de dades per a conèixer la nostra realitat editorial, podrem fer-ne un diagnòstic més acurat.

Romà Cuyàs
Conseller delegat d'Edicions 62

A propòsit de 'The end of history' (i 2)

La idea cabdal de l'argument de Fukuyama al llarg dels articles esmentats consisteix en el fet que "la competència pacífica" de les nacions es dedueix de la globalització del lliure canvi en les relacions internacionals; el liberalisme democràtic esdevé, així, lligat al lliure canvi i ambdues formes esgoten qualsevol altra alternativa.

Aquesta pretensió de lligar unívocament democràcia i lliure canvi és l'error de l'argumentació de *The end of history* perquè, ¿on s'originen les formes lliurecanvistes? Amb la revolució industrial anglesa de 1783 comença a prendre forma el debat; a mesura que l'agricultura perd pes en l'economia anglesa en relació a la indústria, s'hi imposa la importació de queviures més barats per subministrar la reproducció de la força de treball amb la intenció de valorar de manera creixent el capital industrial.

Així, amb Malthus (1798), i arran de la publicació del seu *Assaig sobre el principi de la població*, apareixen els defensors del "pa barat" enfront dels que volien mantenir les lleis protectores de grans. Aquell fenomen, lligat a la creixent urbanització de l'Anglaterra industrial, afavorirà l'aparició d'actius propagandistes del lliure canvi entre les classes manufactureres i els exportadors de productes fabrils. Aquests sectors organitzaren l'Anti-Corn Law League, que al 1869 va conquerir la liquidació de les lleis de grans i la supressió de tots els drets protectors de béns agrícoles. El resultat del conflicte dels propietaris de terra amb els industrials, de proteccionistes contra lliurecanvistes, es resolgué, doncs, amb el triomf d'aquest últims. A l'obra *A history of commerce*, C. Day assenyalava: "Anglaterra s'havia desenvolupat des de l'agricultura vers l'industrialisme i el comerç".

Si la història mostra que el lliure canvi és un model afavorit per les elits de poder de les nacions en la mesura que els és avantatjós enfront de les altres elits de poder alternatives, ens cal preguntar, ¿quina serà la resposta dels Estats Units si Alemanya o el Japó arriben a ser massa competitius?, ¿acceptarà una sensible pèrdua de mercats i de poder amb un filosòfic arronsament de cap? ¿no va intentar fa dos mesos a Brussel·les imposar, en l'última reunió del GATT, les seues condicions de lliure canvi al comerç agrícola, i es va enfrontar a Europa, sense voler saber res dels seus aranzels a certs serveis i va fer aca-

bar la reunió quan la CEE va voler encetar la qüestió? I això perquè no ens equivoquem en capçar les relacions de competència al si de l'actual bloc dominant de nacions, amb la substitució de l'hegemonia anglesa per l'americana.

Sembla que Fukuyama ignora, en no arriscar-hi cap resposta, els arguments de Hans J. Morgenthau a *Politics among nations* quan explica les relacions internacionals com a equilibri de poders: en últim terme, el camí de les nacions per tal de solucionar les seves irreconciliables diferències en l'àmbit de les controvèrsies que susciten les voluntats de poder encontrades, "passa per l'efectivitat de la força armada, o almenys, per poder comptar amb l'amenaça del seu ús com a garantia de l'equilibri internacional". Així doncs, les relacions internacionals ja no són deutores del lliure canvi només: hi ha altres factors. Cal preguntar-se doncs, i en el sentit de la recerca de Fukuyama, qui resta legítim, i com, per fer de *gendarme* i garantir l'harmoniosa concòrdia de les nacions, tot comminant-les a la sobirania del dret internacional.

Un plegat d'hipotètiques respostes mostraria que la història de les idees és lluny d'haver acabat, perquè les ideologies romandran entre nosaltres, i les velles idees "alternatives" que Fukuyama creu ja finides retornaran de la mateixa manera que han tornat els vells models econòmico-liberals. De fet, l'editorial del periòdic *L'Unità* de 20 de gener, "La sinistra e questa crisi", que signa el secretari general del partit Comunista Italià, Achille Occhetto, diu: "La fi d'una determinada governabilitat mundial, la bipolar, pot obrir una crisi profunda i demana la recerca d'un nou plantejament de les relacions internacionals i la construcció d'una vertadera democràcia mundial. Un govern democràtic efectiu al qual tinguen accés i veu tant els països del nord com els del Sud, els rics com els pobres". Curiosament, ¡vet aquí!, són les velles i celebrades idees alternatives de la socialdemocràcia europea.

Josep Maria Felip, doctor en Ciències Econòmiques